

DOI: 10.59560/18291155-2026.1-84

ԱՐԱՄ ՎԱՐԴԵՎԱՆՅԱՆ

«ԶԵՅ-ՓԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ»

ՍՊԸ հիմնադիր,

ՀՀ Փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու

ՀԼԿՈՐ ԿՈՒՐԵՂՅԱՆ

«ԶԵՅ-ՓԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԱԿԱՆ ԳՐԱՍԵՆՅԱԿ»

ՍՊԸ փաստաբան,

ՀՀ Փաստաբանների պալատի անդամ

ՎԱՀԱԳՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍՅԱՆ

ԵՊՀ Իրավագիտության ֆակուլտետի

«Քրեական արդարադատություն և փաստաբանություն»

ծրագրի 2-րդ կուրսի մագիստրանտ

ՏՆԱՅԻՆ ԿԱԼԱՆՔ ԵՎ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ ԽԱՓԱՆՄԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՈՐՈՇ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ

Ամփոփագիր

30.06.2021 թ. ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը (այսուհետ նաև՝ Օրենսգիրք) առաջին անգամ նախատեսել է տնային կալանք և վարչական հսկողություն այլընտրանքային խափանման միջոցները: Չնայած Օրենսգրքում դրանցից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ առանձին կարգավորումներ, հողվածներ նախատեսված լինելուն՝ այնուամենայնիվ, գործնականում դրանց հետ կապված առաջանում են

իրավիճակներ, որոնց պատասխանն Օրենսգրքը չի սահմանել կամ սահմանել է ոչ միանշանակ:

Նշվածը պայմանավորված է առավելապես հենց այն հանգամանքով, որ տնային կալանք և վարչական հսկողություն խափանման միջոցներն Օրենսգրքում սահմանվել են առաջին անգամ. 01.07.1998 թ. ընդունված, 01.07.2022թ. ուժը կորցրած ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքում (այսուհետ՝ Նախկին օրենսգրք) նշված այլընտրանքային խափանման միջոցները նախատեսված չեն եղել: Առաջին անգամ նախատեսված խափանման միջոցների պայմաններում, բնական է, որ կարող են առաջանալ գործնականում կիրառության հետ կապված հարցեր, վեր հանվեն օրենսդրական բացեր, խնդիրներ:

Սույն աշխատության շրջանակներում վեր են հանվում նշված խափանման միջոցների հետ կապված, իրավակիրառ պրակտիկայում ի հայտ եկած որոշ հիմնահարցեր, և փորձ է արվում իրավունքի մեկնաբանման իրավահամեմատական, համակարգային, տրամաբանական եղանակների կիրառմամբ հնարավոր պատասխաններ, լուծումներ առաջարկելու նշված հարցերին: Քննարկվում են վարչական հսկողության՝ ժամկետներով սահմանափակված չլինելու, արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմների բացակայության հանգամանքները, ինչպես նաև տնային կալանքի և վարչական հսկողության իրավաչափության պայմանները վիճարկող նոր և էական փաստարկների առկայության հիմքով դատարան միջնորդություն ներկայացնելու հնարավորության օրենսդրական հիմքերը, այդ առնչությամբ գործնական մոտեցումները:

Հիմնաբառեր. խափանման միջոց, տնային կալանք, վարչական հսկողություն, դատական պաշտպանություն, արդյունավետ վերահսկողություն, համաչափության սկզբունք:

1) Վարչական հսկողության և դրան զուգահեռ սահմանափակումների կիրառման նկատմամբ ժամկետային շեմի և արդյունավետ վերահսկողության մեխանիզմի բացակայությունը

1.1) Վարչական հսկողության կիրառման ժամկետի առավելագույն շեմի բացակայությունը

Տնային կալանք և վարչական հսկողություն այլընտրանքային խափանման միջոցներն Օրենսգրքում նախատեսելն առաջին հերթին նպատակ է հետապնդել անձի անձնական ազատության և այլ հիմնական իրավունքների ինտենսիվ սահմանափակում ենթադրող կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու դեպքերի նվազեցման,

կալանքի՝ որպես «բացառիկ դեպքերում կիրառվող» խափանման միջոցի կարգավիճակն ընդգծելու:

Իրավամբ, Նախկին օրենսգրքի կարգավորումների պայմաններում կա՛մ պետք է կիրառվեր հնարավոր ամենաինտենսիվ խափանման միջոց կալանքը, կա՛մ էլ շատ դեպքերում անձի իրավաչափ վարքագիծն ապահովելու տեսանկյունից ոչ բավարար, շատ ավելի մեղմ խափանման միջոցներից որևէ մեկը: Երկու իրավիճակում էլ գործ էինք ունենում ծայրահեղությունների հետ, մի դեպքում՝ անձի իրավունքների նկատմամբ անհամաչափ խիստ (ինտենսիվ) միջամտության, մյուս դեպքում՝ իրավաչափ վարքագծի երաշխավորման տեսանկյունից անհամաչափ մեղմ (ոչ պիտանի) միջամտության տեսքով: Օրենսգրքում օգնության եկան տնային կալանք և վարչական հսկողություն խափանման միջոցները, որոնք ներկայումս հաճախ «ոսկե միջին»-ի տրամաբանությամբ ապահովում են Օրենսգրքի 15-րդ հոդվածով սահմանված վարույթի հանրայնության սկզբունքից բխող հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանության, անձի իրավունքների կամ ազատությունների սահմանափակումը հակակշիռ հանրային շահերի պաշտպանության նպատակին համաչափ լինելու հրամայականների իրացումը:

Միաժամանակ, հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ վարչական հսկողության և տնային կալանքի կիրառմամբ ևս սահմանափակվում են անձանց՝ ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ գլխով նախատեսված մի շարք իրավունքներ, Օրենսգիրքը սահմանել է անձի իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված երաշխիքներ, որոնք ապահովում են նշված խափանման միջոցների կիրառման ու անձի իրավունքների սահմանափակման իրավաչափությունը:

Այսպես, տնային կալանքը մեղադրյալի ազատության այնպիսի սահմանափակում է, որի ընթացքում նա պարտավոր է չլքել դատարանի որոշման մեջ նշված բնակության տարածքը: Նշված արգելքի հետ համատեղ հնարավոր է կիրառել նաև անձի իրավունքների այլ սահմանափակումներ (հաղորդակցության և շփումների սահմանափակման տեսքով): Օրենսգիրքը տնային կալանքի վերաբերյալ 123-րդ հոդվածի 5-րդ և 6-րդ մասերում նշել է նաև, որ տնային կալանքի կիրառման կարգի, ժամկետների և բողոքարկման վրա տարածվում են կալանքի համար Օրենսգրքով սահմանված դրույթները, ինչպես նաև որ տնային կալանքի մեկ օրը հավասար է կալանքի մեկ օրվան:

Նշված կարգավորումն իրավաչափ է, քանզի տնային կալանքի պայմանները կալանքի պայմաններից, ըստ էության, տարբերվում են բացառապես այն տարածքով, տեղանքով, որտեղ անձը ենթարկվում է անձնական ազատության իրավունքի և այլ հիմնական իրավունքների սահմանափակման: Ուստի, կալանքի և տնային կալանքի

կիրառման կարգի, ժամկետների և բողոքարկման կարգի (իրավական ռեժիմի) նույնացումը տրամաբանական է:

Անդրադառնալով վարչական հսկողություն խափանման միջոցի վերաբերյալ Օրենսգրքի կարգավորումներին՝ նշենք, որ վարչական հսկողությունը մեղադրյալի տեղաշարժման և գործողությունների ազատության սահմանափակումն է¹, որի պայմաններում նա պարտավոր է ոչ հաճախ, քան շաբաթը երեք անգամ գրանցվել դատարանի որոշման մեջ նշված վայրի իրավասու մարմնում: Վարչական հսկողությանը զուգահեռ կարող են կիրառվել հետևյալ սահմանափակումները՝ առանց վարույթն իրականացնող մարմնի թույլտվության փոխել մշտական կամ ժամանակավոր բնակության վայրը՝ համայնքը, իսկ Երևան քաղաքում՝ վարչական շրջանը, այցելել որոշման մեջ նշված որոշակի վայրեր, հաղորդակցվել որոշակի անձանց հետ, օրվա որոշակի ժամերի լքել բնակության տարածքը, սակայն ոչ ավելի, քան 12 ժամը:

Օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 7-րդ մասի համաձայն՝ վարչական հսկողության կիրառման կարգի և բողոքարկման վրա տարածվում են կալանքի համար Օրենսգրքով սահմանված դրույթները: Ստացվում է, որ կալանքի (տնային կալանքի) ժամկետների վերաբերյալ կարգավորումները կիրառելի չեն վարչական հսկողություն խափանման միջոցի նկատմամբ: Մինչույն ժամանակ, Օրենսգրքում բացակայում է վարչական հսկողության ժամկետային սահմանափակման վերաբերյալ որևէ նորմ:

Հիշեցնենք, որ մինչդատական վարույթում կալանքը (տնային կալանքը) կարող է կիրառվել, կամ դրա ժամկետը կարող է երկարաձգվել յուրաքանչյուր դեպքում երկու ամսից ոչ ավելի ժամկետով, իսկ դատական վարույթում՝ յուրաքանչյուր դեպքում երեք ամսից ոչ ավելի ժամկետով: Ընդ որում, մինչդատական վարույթում կալանքի (տնային կալանքի) տակ պահելու առավելագույն ժամկետն է՝ չորս ամիս՝ ոչ մեծ ծանրության, վեց ամիս՝ միջին ծանրության, տասը ամիս՝ ծանր և տասներկու ամիս՝ առանձնապես ծանր հանցագործության համար մեղադրվելու դեպքում: Միաժամանակ, կալանքի (տնային կալանքի) տակ պահելու ընդհանուր տևողությունը չի կարող գերազանցել մեղադրյալին վերագրվող հանցանքի համար նախատեսված՝ ազատագրկման ձևով պատժի առավելագույն ժամկետը:

Օրենսգրքի նշված կարգավորումները կալանքը (տնային կալանքը) որպես խափանման միջոց կիրառվելու դեպքում անձի համար ապահովում են հետևյալ կարևոր երաշխիքները.

¹ Նշվածը հանդիսանում է օրենսդրական ձևակերպում, սակայն վարչական հսկողության կիրառմամբ սահմանափակվում է նաև, օրինակ, անձի ֆիզիկական անձեռնմխելիության իրավունքը՝ իր մարմնի վրա էլեկտրոնային հսկողության միջոցները մշտապես կրելու պարտականության ուժով:

1) անգամ նախաքննության կամ դատաքննության՝ տևական ժամանակ շարունակվելու դեպքում սահմանված են նշված խափանման միջոցների առավելագույն ժամկետներ, որոնց սպառման դեպքում, նույնիսկ եթե շարունակվում են պահպանվել կալանքի (տնային կալանքի) իրավաչափության պայմանները (հիմնավոր կասկած, անհրաժեշտություն և այլն), նշված խափանման միջոցները պետք է վերացվեն,

2) նշված խափանման միջոցները կիրառվելուց հետո դրանց շարունակական պահպանման անհրաժեշտությունը ենթակա է դատական պարտադիր պարբերական վերահսկողության. մինչդատական վարույթում՝ առնվազն երկու ամիսը մեկ անգամ, իսկ դատական վարույթում՝ առնվազն երեք ամիսը մեկ անգամ:

Մինչդեռ, Օրենսգրքում վարչական հսկողության և կալանքի (տնային կալանքի) ժամկետների չնույնացման և վարչական հսկողության համար առանձին ժամկետային սահմանափակման բացակայության պայմաններում նշված երաշխիքներն ապահովված չեն, ինչը չի բխում ինչպես նմանատիպ խափանման միջոցների կիրառման վերաբերյալ միջազգային փորձից, այնպես էլ իրավունքների սահմանափակման համաչափության սկզբունքի էությունից:

Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգիրքը (ՌԴ քր. դատ. օր.) և նախատեսում է վարչական հսկողությանը համարժեք խափանման միջոց՝ որոշակի վարքագծի արգելքը (ՌԴ քր. դատ. օր., հոդված 105.1): Քանի որ ՌԴ քր. դատ. օր.-ով նախատեսված որոշակի վարքագծի արգելք խափանման միջոցի շրջանակներում մեղադրյալի վրա դրվող պարտականությունները, հնարավոր սահմանափակումները գրեթե նույնական են Օրենսգրքում ամրագրված վարչական հսկողությամբ սահմանվող պարտականություններին և սահմանափակումներին, սույն բաժնի շրջանակներում «վարչական հսկողություն» եզրույթը կօգտագործվի «որոշակի վարքագծի արգելք» եզրույթի փոխարեն:

Այսպես, ինչպես և Օրենսգրքում, ՌԴ քր. դատ. օր.-ում վարչական հսկողությունը ևս հանդիսանում է դատարանի կողմից կիրառվող խափանման միջոց, որի շրջանակներում անձի հնարավոր վարքագծի նկատմամբ կիրառվում են սահմանափակումներ, որոնց պահպանումը ենթակա է վերահսկողության իրավասու պետական մարմինների կողմից: Կիրառվել կարող են թվով վեց սահմանափակումներ՝ ինչպես առանձին-առանձին, այնպես էլ համակցված: Դրանք են.

1) որոշակի ժամանակահատվածներում լքել բնակելի տարածքը, որտեղ անձը բնակվում է որպես սեփականատեր, վարձակալ կամ այլ օրինական հիմունքներով.

2) գտնվել որոշակի վայրերում, ինչպես նաև սահմանված հեռավորությունից ավելի մոտենալ որոշակի օբյեկտների, այցելել որոշակի միջոցառումների և մասնակցել դրանց.

- 3) հաղորդակցվել որոշակի անձանց հետ.
- 4) ուղարկել և ստանալ փոստային-տելեգրաֆային առաքումներ.
- 5) օգտագործել կապի միջոցներ և «Ինտերնետ» տեղեկատվական-հեռահաղորդակցական ցանցը.
- 6) վարել ավտոմեքենա կամ այլ տրանսպորտային միջոց, եթե կատարված հանցագործությունը կապված է ճանապարհային երթևեկության և տրանսպորտային միջոցների շահագործման կանոնների խախտման հետ:

Ի տարբերություն Օրենսգրքի, ՌԴ քր. դատ. օր.-ը սահմանել է ժամկետային շեմ վերը նշված սահմանափակումների ցանկում նշվածներից առաջինի վերաբերյալ: Այսպես, որոշակի ժամանակահատվածներում բնակելի տարածքը լքելու արգելքը կարող է կիրառվել առավելագույնը 12 ամիս ժամկետով՝ ոչ մեծ և միջին ծանրության, 24 ամիս ժամկետով՝ ծանր, 36 ամիս ժամկետով՝ առանձնապես ծանր հանցագործություն կատարած անձանց նկատմամբ: Օրենսգիրքը, որը ևս վարչական հսկողության կիրառման դեպքում նախատեսում է, ի թիվս այլ սահմանափակումների, օրվա որոշակի ժամերի բնակության տարածքը լքելու արգելքի հնարավորություն, չի նախատեսում քրեական վարույթի ընթացքում այդ արգելքի պահպանման առավելագույն ժամկետ:

Ակնհայտ է, որ որոշակի ժամերի բնակության տարածքը լքելու արգելքը, չնայած՝ կալանքի և տնային կալանքի համեմատ նվազ աստիճանի (ասվածը վիճելի է, որի մասին կխոսենք հաջորդիվ), բայցևայնպես անձնական ազատության, ազատ տեղաշարժի սահմանադրական իրավունքների սահմանափակում է, որի պահպանումը պետք է ունենա ժամկետի առավելագույն շեմ: Դեռ ավելին, ՌԴ քր. դատ. օր.-ի համաձայն՝ եթե անձի նկատմամբ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելուց առաջ անձի նկատմամբ կիրառված է եղել վարչական հսկողություն՝ բնակելի տարածքը լքելու արգելքի սահմանմամբ, ապա նման արգելքի կիրառման ժամանակահատվածը հաշվի է առնվում հետագա հնարավոր կալանքի առավելագույն ժամկետը հաշվարկելիս՝ բնակելի տարածքը լքելու արգելքի երկու օրը հավասարեցնելով կալանքի մեկ օրվա: Այսինքն, ՌԴ օրենսդրի գնահատմամբ՝ վարչական հսկողության շրջանակներում բնակելի տարածքը լքելու արգելքի երկու օրը անձի իրավունքներին միջամտելու ինտենսիվությամբ հավասարազոր է կալանքի մեկ օրվան:

Նման պայմաններում անխուսափելի է վարչական հսկողության և դրա շրջանակներում կիրառվող սահմանափակումների ժամկետային առավելագույն շեմի սահմանումը հիմնական իրավունքների սահմանափակման համաչափության, քրեական վարույթի հանրայնության սկզբունքների համատեքստում, ինչը սակայն չի նախատեսվել Օրենսգրքում:

Այս տեսանկյունից հատկանշական է, որ ճիշտ է՝ կալանքի և տնային կալանքի համեմատ վարչական հսկողության շրջանակներում կիրառվող սահմանափակումները հանգեցնում են անձնական ազատության իրավունքի նվազ ինտենսիվ սահմանափակման (կրկին, սահմանափակման նվազ լինելը որոշակի վերապահում ունի, որին կանդրադառնանք), սակայն բացի անձնական ազատության իրավունքից, նշված սահմանափակումները վերաբերում են մի շարք այլ հիմնական իրավունքներին: Նշվածի համատեքստում դժվար է ամբողջությամբ համաձայնել ռուսական դոկտրինում արտահայտված տեսակետին առ այն, որ վարչական հսկողության վերը ներկայացված այլ՝ 2-րդից 6-րդ կետերում նշված սահմանափակումները կրում են հոգեբանական-զսպողական հարկադրանքի բնույթ՝ թույլ չտալով կասկածյալին (մեղադրյալին) ազատ իրականացնել իր իրավունքները¹: Նման ձևակերպումը չափազանց մեղմ է արտահայտում սահմանափակումների էությունը: Չժխտելով սահմանափակումների հոգեբանական-զսպողական ասպեկտը՝ այնուամենայնիվ արձանագրում ենք, որ սահմանափակումները ոչ թե թույլ չեն տալիս մեղադրյալին ազատ իրականացնել իր իրավունքները, այլ հանգեցնում են սահմանադրական իրավունքների իրացման տոտալ արգելքի և անհնարինության: Այսպես, վարչական հսկողության պայմաններում կարող են կիրառվել այնպիսի արգելքներ, որոնք ամբողջությամբ սահմանափակում են անձի հաղորդակցության ազատության սահմանադրական իրավունքը (տե՛ս Օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով սահմանված՝ որոշակի անձանց հետ հաղորդակցվելու արգելքը և ՌԴ քր. դատ. օր.-ի 105.1-դր հոդվածի 6-րդ մասի համանման՝ 3-րդ, 4-րդ և 5-րդ կետերը), անձնական ազատության և ազատ տեղաշարժվելու սահմանադրական իրավունքները (տե՛ս Օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 1-ին, 2-րդ և 4-րդ կետերով սահմանված բնակության վայրի փոփոխության, որոշակի վայրեր այցելելու և որոշակի ժամերի բնակության տարածքը լքելու արգելքները և ՌԴ քր. դատ. օր.-ի 105.1-դր հոդվածի 6-րդ մասի համանման՝ 1-ին և 2-րդ կետերը):

Պատահական չէ, որ ռուսական դոկտրինում մասնագետների, գիտնականների գերակշռող մասը, անգամ բնակության տարածքը լքելու արգելքի պահպանումը ժամկետային առավելագույն շեմով սահմանափակված լինելու պայմաններում, խնդրահարույց է համարում բնակության տարածքը լքելու արգելքից զատ, այլ

¹ **Маликова Н.В.** Запрет определенных действий: новое в российском уголовно-процессуальном законодательстве. Вестник Калининградского филиала Санкт-Петербургского университета МВД России, Калининград, 2018, № 4 (54).

սահմանափակումների կիրառման ժամկետի առավելագույն շեմի սահմանման բացակայությունը¹:

Արձանագրենք նաև, որ բնակության տարածքը լքելու արգելքը որոշ դեպքերում կարող է կիրառվել այնպես, որ վարչական հսկողությունը փաստացի «վերածվի» տնային կալանքի: Այսպես, վարչական հսկողության շրջանակներում բնակության տարածքը լքելու արգելքը չի կարող գերազանցել օրական 12 ժամը (Օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետ), և եթե անձի նկատմամբ վարչական հսկողության պայմաններում կիրառվի, օրինակ, առավոտյան 9:00-ից մինչև երեկոյան 21:00-ն ընկած ժամանակահատվածում բնակության տարածքը լքելու արգելք, վարչական հսկողությունը գործնականում չի տարբերվի տնային կալանքից, հատկապես հաշվի առնելով, որ վարչական հսկողության շրջանակներում կիրառվող սահմանափակումները կարող են կիրառվել նաև համակցված՝ հանգեցնելով իրավունքների էլ ավելի ինտենսիվ սահմանափակման: Ուստի այն արձանագրումը, որ վարչական հսկողության պայմաններում անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակումն էականորեն նվազ ինտենսիվ է տնային կալանքի համեմատ, խիստ հարաբերական է:

Անվիճելի է, որ վարչական հսկողության պայմաններում, հաշվի առնելով դրա շրջանակներում կիրառվող սահմանափակումների էությունը, տեղի է ունենում անձի հիմնական իրավունքների սահմանափակում: Հիմնական իրավունքների սահմանափակումն անվերապահորեն պետք է համապատասխանի համաչափության սկզբունքին, նշված պահանջը սահմանադրական բնույթ է կրում՝ ամրագրված է ՀՀ Սահմանադրության 78-րդ հոդվածում: Նշված սկզբունքը և դրանից բխող պահանջները վերլուծվել են ՀՀ Սահմանադրական դատարանի մի շարք որոշումներում և ամփոփվել ՍԴՈ-1546 որոշման² տեքստում:

Սահմանադրական դատարանն արձանագրել է, որ համաչափության սկզբունքի էությունը մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների **սահմանափակումների սահմանափակումն է** մասնավոր և հանրային շահերի միջև ողջամիտ հավասարակշռության ապահովման միջոցով, և հիմնական իրավունքների և ազատությունների սահմանափակումներին ներկայացվող սահմանադրական պահանջների շարքում այն ունի առանձնահատուկ կարևորություն:

¹ Михайлина Ю.В. Запрет определенных действий как мера пресечения // Вестник экономической безопасности. 2019, № 4.

Чернова С.С. Новая мера пресечения в уголовно-процессуальном законодательстве Российской Федерации // Юридическая наука и правоохранительная практика. 2018, № 3 (45).

² ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 18.06.2020 թվականի ՍԴՈ-1546 որոշում, www.concourt.am/decision/decisions/sdv-1546.pdf

Նույն որոշմամբ անդրադառնալով նաև համաչափության սկզբունքի տարրերից համարժեքության պահանջին՝ Սահմանադրական դատարանն ընդգծում է, որ որևէ հիմնական իրավունքի կամ ազատությանը չմիջամտելը կամ այն երաշխավորելը, կախված դրանց էությունից, կանոն է, իսկ դրա սահմանափակումը՝ բացառություն, որը պետք է հիմնավորվի սահմանափակման յուրաքանչյուր դեպքում: Ընդսմին, որքան ավելի ինտենսիվ է սահմանափակումը, այնքան ավելի է մեծանում սահմանափակումը հիմնավորելու բեռը:

Սահմանադրական դատարանի վերը նշված դիտարկումները որպես ելակետ ընդունելով՝ կարող ենք արձանագրել, որ վարույթն իրականացնող մարմինն անձի իրավունքների և ազատությունների սահմանափակման «անսահմանափակ հնարավորություն» չպետք է ունենա: Եթե իրավական ներգործության միջոցը հանգեցնում է անձի հիմնական իրավունքների սահմանափակման, հատկապես եթե նշված սահմանափակումը կրում է ինտենսիվ բնույթ, ապա նման սահմանափակումը չի կարող կիրառվել անժամկետ: Անձի հիմնական իրավունքների անժամկետ սահմանափակումը հանգեցնում է Սահմանադրական դատարանի իրավական դիրքորոշման տրամաբանության խեղման, արդյունքում ստացվում է, որ վարչական հսկողության և դրան զուգահեռ սահմանափակումների կիրառման պահից հիմնական իրավունքների ու ազատությունների նկատմամբ միջամտությունը, սահմանափակումը բացառությունից վերածվում է կանոնի, քանզի քրեական վարույթի ամբողջ ընթացքում դրա պահպանումը, անձի հիմնական իրավունքների սահմանափակումը սահմանափակված չէ ժամկետներով, սահմանափակման տևականությունը պարբերաբար հիմնավորելու անհրաժեշտությամբ: Խնդրի արդիականությունն ընդգծվում է հատկապես տևական նախաքննության/դատաքննության դեպքերում, հանրային քրեական հետապնդման ժամկետների կասեցման պայմաններում:

Ամփոփելով փաստենք, որ հաշվի առնելով վարչական հսկողության կիրառման պայմաններում անձի սահմանադրական իրավունքների բավական ինտենսիվ սահմանափակման հնարավորությունները՝ անհրաժեշտ է սահմանել վարչական հսկողության և դրա շրջանակներում կիրառվող սահմանափակումների՝ քրեական վարույթի ընթացքում պահպանման ժամկետային առավելագույն շեմ, ինչպես նաև բնակության տարածքը լքելու արգելքի կիրառման ժամանակահատվածի հաշվանցման հնարավորություն հետագայում հնարավոր կիրառվելիք կալանքի կամ ազատազրկման ձևով պատժի դեպքում՝ բնակության տարածքը լքելու արգելքի երկու օրը հավասարեցնելով կալանքի/ազատազրկման մեկ օրվա, կամ հաշվարկը կատարել բնակության տարածքը լքելու արգելքի ժամերի համագումարը հաշվի առնելով:

Վերջին դատողության համատեքստում հատկանշական է Երևան քաղաքի առաջին առյանի ընդհանուր իրավասության քրեական դատարանի՝ թիվ ԵԴ1/4188/01/25 գործով 04.12.2025 թվականին կայացված դատավճռով արձանագրված խիստ կարևոր և առաջադիմական իրավական դիրքորոշումը: Այսպես, վկայակոչված դատական ակտում նշվում է. «(...)Դատարանը ցանկանում է անդրադառնալ նաև վարչական հսկողության ժամկետը պատժի մեջ հաշվակցելու վերաբերյալ պաշտպանի միջնորդությանը: Այս կապակցությամբ Դատարանն արձանագրում է, որ չնայած ՀՀ քրեական օրենսգրքով վարչական հսկողության ժամկետը պատժի մեջ հաշվակցելու կանոն և հաշվարկ չի նախատեսում, սակայն հաշվի առնելով, որ մեղադրյալի նկատմամբ վարչական հսկողությամբ կիրառված է եղել նաև տնից որոշակի ժամերին բացակայելու արգելք, ինչն ուղղակիորեն նշանակում է, որ այդ ժամերին նրա ազատությունը փաստացի սահմանափակված է եղել՝ Դատարանը գտնում է, որ մեղադրյալի նկատմամբ կիրառված վարչական հսկողության ժամկետը (սահմանափակված ժամերի տևողությամբ) նույնպես առկա է հաշվակցման նրա պատժի ժամկետի մեջ»: Այս դեպքում արձանագրում ենք իրապես առաջադեմ, իրավունքի շահից բխող մեկնաբանություն: Չնայած, որ կալանքի ժամկետների վերաբերյալ կարգավորումները չեն տարածվում վարչական հսկողության նկատմամբ (ի տարբերություն տնային կալանքի), սակայն Դատարանը, արձանագրելով վարչական հսկողության շրջանակներում ևս անձի անձնական ազատության սահմանափակման հանգամանքը, հանգել է իրավաչափ հետևության, որ նշված ժամանակահատվածը ենթակա է հաշվակցման նշանակված պատժին:

Վարչական հսկողության կիրառման նկատմամբ պարբերական վերահսկողության մեխանիզմի առկայությունը ևս մեկ երաշխիք է, որը ներկայումս Օրենսգիրքը չի նախատեսում (առնվազն ըստ իրավակիրառ պրակտիկայում Օրենսգրքի նորմերին տրված մեկնաբանությունների) և որը կքննարկենք հաջորդիվ:

1.2) *Վարչական հսկողության պարբերաբար վերանայման արդյունավետ ընթացակարգերի բացակայությունը*

Ֆրանսիայի քրեական դատավարության օրենսգիրքը (Ֆրանսիայի քր. դատ. օր.) ևս նախատեսում է վարչական հսկողությանը համարժեք խափանման միջոց՝ դատական հսկողությունը (contrôle judiciaire) (հոդվածի շրջանակներում կօգտագործվի վարչական հսկողություն եզրույթը): Ի տարբերություն ՌԴ քր. դատ. օր.-ի և Օրենսգրքի՝ Ֆրանսիայի քր. դատ. օր.-ի համաձայն՝ վարչական հսկողությունը նախաքննության փուլում կիրառվում է ոչ թե դատարանի (juge des libertés et de la détention), այլ քննիչի (juge d'instruction) որոշմամբ: Միաժամանակ, ՌԴ քր. դատ. օր.-ին հակառակ և Օրենսգրքի կարգավորումներին համահունչ՝ Ֆրանսիայի քր. դատ. օր.-ը չի նախատեսում վարչական

հսկողության և դրա շրջանակներում կիրառվող սահմանափակումների՝ օրենսդրությամբ սահմանված ժամկետային առավելագույն շեմ:

Դրա հետ մեկտեղ, Ֆրանսիայի վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատը, անդրադառնալով վարչական հսկողություն խափանման միջոցի և դրան զուգահեռ սահմանափակումների համապատասխանությանը Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիային (ՄԻԵԿ) սահմանափակման համաչափության չափանիշի տեսանկյունից՝ 2023 թվականի փետրվարի 23-ի որոշմամբ¹ արձանագրել է սահմանափակումների համաչափ լինելը այն հիմքով, որ դրանք ժամանակավոր են, քանզի անձը կարող է ցանկացած ժամանակ օրենքով սահմանված կարգով դիմել խափանման միջոցի վերացման խնդրանքով:

Ստացվում է, որ Ֆրանսիայի քր. դատ. օր.-ը էքսպլիցիտ (բացահայտ, ուղիղ) կերպով չի նախատեսում վարչական հսկողության և դրան զուգահեռ սահմանափակումների ժամկետի առավելագույն շեմ, բայց Ֆրանսիայի վճռաբեկ դատարանի քրեական պալատի որոշումը վարչական հսկողության համաչափության հիմնավորում է դիտարկում դրա՝ ժամկետով սահմանափակված լինելը, որի երաշխիքն էլ իրավասու մարմնի կողմից վարչական հսկողությունը ցանկացած պահի վերացնելու լիազորությունն է: Այսինքն, չնայած որ Ֆրանսիայի քր. դատ. օր.-ը ուղղակիորեն չի նախատեսում վարչական հսկողության առավելագույն ժամկետներ, սակայն Ֆրանսիայի վճռաբեկ դատարանի որոշման համաձայն՝ անձի իրավունքների սահմանափակման «անսահմանափակ չլինելու», ժամանակավորության իմպլիցիտ (քողարկված, անուղղակի) երաշխիք է պարբերական վերահսկողության մեխանիզմի առկայությունը:

Այսպես, Ֆրանսիայի քր. դատ. օր.-ի 140-րդ հոդվածի 1-ին պարբերության համաձայն՝ վարչական հսկողության վերացման որոշում քննիչի կողմից կարող է կայացվել ցանկացած ժամանակ կա՛մ սեփական նախաձեռնությամբ, կա՛մ դատախազի հանձնարարությամբ, կա՛մ անձի դիմումի հիման վրա՝ դատախազի համաձայնությունը ստանալուց հետո:

Նույն հոդվածի 2-րդ պարբերության համաձայն՝ անձի կողմից վարչական հսկողության վերացման դիմումի հիման վրա քննիչը 5-օրյա ժամկետում կայացնում է պատճառաբանված որոշում, իսկ նշված ժամկետում որոշում չկայացնելու դեպքում անձը կարող է դիմել արդեն դատարան (chambre de l’instruction)՝ վարչական հսկողությունը վերացնելու պահանջով: Դատարանը նման դիմումի հիման վրա որոշումը կայացնում է քանօրյա ժամկետում:

¹ Cour de cassation - Chambre criminelle 21 février 2023 / n° 22-86.760.

Ըստ նույն Օրենսգրքի 186-րդ հոդվածի՝ 140-րդ հոդվածի հիման վրա կայացված քննիչի որոշումը ենթակա է դատական բողոքարկման (chambre de l'instruction), իսկ 194-րդ հոդվածի կարգավորումների համապատասխան՝ դատական բողոքարկման արդյունքում դատարանը պարտավոր է որոշում կայացնել երկու ամսվա ընթացքում:

Պարբերական վերանայման ընթացակարգեր նախատեսում է նաև ՌԴ օրենսդրությունը: Մասնավորապես, ՌԴ քր. դատ. օր.-ի 110-րդ հոդվածի 1-ին և 2-րդ մասերի կարգավորումների համաձայն՝ խափանման միջոցը դրա հիմքերի փոփոխության կամ դրա անհրաժեշտության վերացման դեպքում կարող է վերացվել կամ փոփոխվել հետաքննիչի, քննիչի կամ դատարանի որոշմամբ: Խափանման միջոցի փոփոխությունը կամ վերացումը հնարավոր է ինչպես նշված սուբյեկտների նախաձեռնությամբ, այնպես էլ՝ ՌԴ քր. դատ. օր.-ի 119-րդ հոդվածի 1-ին մասով նախատեսված այն սուբյեկտների միջնորդությամբ, ում իրավունքներին և օրինական շահերին վերաբերում է միջնորդությունը: Նույն օրենսգրքի 120-րդ հոդվածի համաձայն՝ միջնորդության մերժումը կողմին չի զրկում հետագայում կրկին միջնորդությամբ հանդես գալու հնարավորությունից: 121-րդ հոդվածն էլ սահմանում է, որ միջնորդությունները ենթակա են քննության և լուծման դրանց հարուցումից հետո՝ անմիջապես, իսկ դրա անհնարինության դեպքում՝ հարուցումից հետո եռօրյա ժամկետում: Միջնորդության քննության արդյունքում կայացված որոշումը ենթակա է բողոքարկման՝ ՌԴ քր. դատ. օր.-ով սահմանված կարգով:

Ուշադրության է արժանի ՌԴ Սահմանադրական դատարանի 17.06.2021 թվականի N 29-Ու որոշումը¹, որի շրջանակներում քննարկման առարկա են դարձել գրավը որպես խափանման միջոց կիրառելու, դրա վերանայման և բողոքարկման ընթացակարգերը: Գրավը, ինչպես և վարչական հսկողությունը, ՌԴ օրենսդրության համաձայն, հանդիսանում է դատարանի կողմից կիրառվող խափանման միջոց: Չնայած ՌԴ որոշ աղբյուրներում տեղ գտած առանձին մեկնաբանություններին առ այն, որ դատարանի կողմից կիրառված խափանման միջոցը կարող է վերանայվել բացառապես դատարանի կողմից, ՌԴ Սահմանադրական դատարանը նշված որոշմամբ արձանագրել է, որ ՌԴ քր. դատ. օր.-ի 110-րդ, 119-րդ և 121-րդ հոդվածների կարգավորումների հիման վրա այն անձը, ում իրավունքներին և օրինական շահերին վերաբերում է դատարանի կողմից կիրառված խափանման միջոցը, կարող է դրա փոփոխման կամ վերացման վերաբերյալ միջնորդություն ներկայացնել հետաքննիչին, քննիչին կամ դատարանին: Միևնույն ժամանակ, ՌԴ Սահմանադրական դատարանը նշված միջնորդությունների արդյունքում

¹ Постановление Конституционного Суда РФ от 17.06.2021 г., N 29-П "По делу о проверке конституционности положений статей 106, 110 и 389.2 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации".

կայացվող որոշումների դատական բողոքարկման հնարավորությունը դիտարկել է որպես անձի իրավունքների դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքի երաշխիք:

Հակիրճ ամփոփելով Ֆրանսիայի և ՌԴ իրավական համակարգերում սահմանված մոտեցումները՝ պետք է փաստել, որ դրանցում ամրագրված են վարչական հսկողության նկատմամբ պարբերական վերահսկողության ճկուն մեխանիզմներ, որոնք թույլ են տալիս անձին վարույթի ցանկացած փուլում դիմելու վարույթն իրականացնող մարմնին վարչական հսկողության վերացման կամ դրա պայմանների փոփոխման խնդրանքով: Ընդ որում, անձի դիմումի հիման վրա վարույթն իրականացնող մարմնի որոշումները ենթակա են բողոքարկման, այդ թվում՝ դատական կարգով:

Նշված մոտեցման որդեգրումը բխում է մարդու իրավունքների պաշտպանությանն ուղղված միջազգային մի շարք փաստաթղթերից: Օրինակ, 1966 թվականի դեկտեմբերի 16-ին ընդունված Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագրի 9-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է ձերբակալման կամ կալանավորման արդյունքում ազատությունից զրկված անձի իրավունքը՝ կանգնելու դատարանի առջև, որպեսզի վերջինիս կողմից անհապաղ գնահատվի ազատության սահմանափակման իրավաչափությունը: Նույն իրավունքն ամրագրված է նաև ՄԻԵԿ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասում:

Ընդ որում, իրավունքի զարգացմանը զուգընթաց արձանագրվել է, որ ազատությունից զրկված անձի՝ նշված իրավունքների կրողը ոչ միայն ձերբակալված կամ կալանավորված անձինք են, այլ նաև ցանկացած այլ եղանակով անձնական ազատության սահմանափակման ենթարկված անձինք: Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի (ՄԻԵԴ) կայուն նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ ազատությունից զրկելը չի սահմանափակվում դասական ձերբակալմանը հաջորդող կալանքի դեպքով, այլ կարող է ունենալ բազմաթիվ այլ դրսևորումներ (տե՛ս, օրինակ, *Guzzardi v. Italy*, 1980, § 95):

ՄԻԵԴ մի շարք որոշումներում առանձնացվում են այն չափանիշները, որոնց հիման վրա կարող ենք արձանագրել անձի անձնական ազատության իրավունքի նկատմամբ միջամտություն: Գնահատման օբյեկտիվ չափանիշներ են, օրինակ, սահմանափակ տարածքը լքելու հնարավորությունը, անձի տեղաշարժի նկատմամբ հսկողության մակարդակը, մեկուսացման աստիճանը և սոցիալական շփումների առկայությունը (տե՛ս, օրինակ, *Guzzardi v. Italy*, 1980, § 95; *H.M. v. Switzerland*, 2002, § 45; *H.L. v. the United Kingdom*, 2004, § 91; *Storck v. Germany*, 2005, § 73): Անձի՝ ձեռնաշղթայված, խցում փակված չլինելու հանգամանքները չեն հանդիսանում որոշիչ հանգամանքներ

անձի անձնական ազատության սահմանափակման առկայությունը գնահատելու տեսանկյունից (տե՛ս, օրինակ, M.A. v. Cyprus, 2013, § 193):

Վերը նշվածը հաշվի առնելով՝ ակնհայտ է, որ վարչական հսկողություն խափանման միջոցը և դրան զուգահեռ կիրառվող սահմանափակումները համապատասխանում են անձնական ազատության սահմանափակման օբյեկտիվ չափանիշներին: Վարչական հսկողության կիրառմամբ անձին կարող է արգելվել որոշակի ժամերի լքել բնակության վայրը, անձի տեղաշարժը, վարքագիծը վերահսկվում են հատուկ էլեկտրոնային միջոցներով, անձը պարտավոր է որոշակի պարբերականությամբ գրանցվել դատարանի որոշման մեջ նշված վայրի իրավասու մարմնում, ինչպես նաև անձի նկատմամբ կարող է կիրառվել որոշակի անձանց հետ հաղորդակցվելու արգելք: Ընդ որում, նշված սահմանափակումների պահպանումն ապահովվում է դրանց խախտման դեպքում ավելի պիտանի (խիստ) խափանման միջոցի կիրառման ռիսկով: Ուստի, ՄԻԵԿ 5-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանված՝ դատարանի կողմից ազատության սահմանափակման իրավաչափությունը ստուգելու երաշխիքը տարածվում է նաև անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակման չափանիշներին համապատասխանող վարչական հսկողության վրա:

Այս համատեքստում կարևոր է արձանագրել, որ անձնական ազատության իրավունքի սահմանափակման իրավաչափության դատական ստուգումը պետք է լինի պրակտիկ և արդյունավետ, այլ ոչ թե տեսական և պատրանքային: Նշվածը բխում է նաև հենց արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքից, որն իր ամրագրումն է ստացել ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ հոդվածում:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը նշված իրավունքի էությանն անդրադարձել է ՍԴՈ-1257 որոշման¹ շրջանակներում, ի թիվս այլնի նշելով, որ դատավարական որևէ առանձնահատկություն կամ ընթացակարգ չի կարող խոչընդոտել կամ կանխել դատարանի դիմելու իրավունքի արդյունավետ իրացման հնարավորությունը, իմաստազրկել ՀՀ Սահմանադրությամբ երաշխավորված դատական պաշտպանության իրավունքը կամ դրա իրացման արգելք հանդիսանալ:

Ողջ վերոգրյալը հիմք ընդունելով հանդերձ՝ արձանագրում ենք, որ Օրենսգրքում վարչական հսկողության պարբերաբար վերանայման արդյունավետ ընթացակարգերը բացակայում են:

Նախ, ինչպես արդեն նշվել է, վարչական հսկողության կիրառումը սահմանափակված չէ ժամկետներով, ուստի վարույթն իրականացնող մարմինը

¹ ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 10.03.2016 թվականի ՍԴՈ-1257 որոշում, www.concourt.am/decision/decisions/sdv-1257.pdf

պարտավոր չէ կալանքի և տնային կալանքի նմանությամբ, առնվազն յուրաքանչյուր երկու կամ երեք ամիսը մեկ անգամ պարբերականությամբ, հիմնավորելու վարչական հսկողության և դրան զուգահեռ սահմանափակումների անհրաժեշտությունը: Միգուցե կալանքին և տնային կալանքին հավասար պարբերականությամբ վարչական հսկողության պարտադիր վերանայումը լիարժեք արդարացված չէ, սակայն, այնուամենայնիվ, դրա պարտադիր վերանայման որոշակի պարբերականություն սահմանելը (օրինակ՝ յուրաքանչյուր չորս կամ վեց ամիսը մեկ) ողջամիտ է և բխում է անձի իրավունքների շարունակական սահմանափակման անհրաժեշտության և համաչափության ապացուցման բեռը պետության վրա դրվելու կանոնից¹:

Ավելին, անձի միջնորդությամբ վարչական հսկողությունը վերացնելու, այն մեկ այլ խափանման միջոցով փոխարինելու կամ դրա պայմանները փոփոխելու ընթացակարգ նախաձեռնելու հարցում Օրենսգրքով նախատեսված լծակները և դրանց գործնականում կիրառումը խիստ թերի է:

Եթե, ինչպես վերը ներկայացվել է, Ֆրանսիայի և ՌԴ օրենսդրական կարգավորումները թույլ են տալիս վարչական հսկողության վերացման կամ փոփոխման խնդրանքով դիմելու վարույթն իրականացնող մարմնին (մինչդատական վարույթում՝ հետաքննիչին, քննիչին, իսկ դատական վարույթում՝ դատարան), ինչպես նաև բողոքարկելու վարույթն իրականացնող մարմնի՝ ոչ իրենց օգտին կայացված որոշումները (հետաքննիչի, քննիչի որոշումը՝ դատական կարգով, իսկ դատարանի որոշումը՝ դատական վերանայման կարգով), ապա Օրենսգրքի կարգավորումները և իրավակիրառ պրակտիկայում դրանց իմպլեմենտացումն անհամաչափ սահմանափակում են անձի դիմումի հիման վրա վարչական հսկողության վերանայման և դրա արդյունքում կայացվող որոշումների բողոքարկման հնարավորությունը:

Այսպես, Օրենսգրքի 117-րդ հոդվածի 2-րդ մասի համաձայն՝ մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը կարող է փոխել կամ վերացնել հսկող դատախազը: Նշված կարգավորման նախատեսմամբ օրենսդիրը հսկող դատախազին հնարավորություն է ընձեռել սեփական նախաձեռնությամբ կամ շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ փոխելու կամ վերացնելու մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը, այդ թվում՝ վարչական հսկողությունը: Մինևույն ժամանակ, նշված կարգավորման հետ կապված հարկ ենք համարում վեր հանել որոշ խնդրահարույց ասպեկտներ, որոնք բխում են ինչպես Օրենսգրքից, այնպես էլ իրավակիրառ պրակտիկայից:

¹ Bochorishvili T., Takalandze B., Prezanti A. Preventive Measure Usage Standards, Georgian Young Lawyers' Association, Tbilisi, 2020.

Նախ, մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը փոխելու կամ վերացնելու իրավասությունը վերապահված է վարույթի հանրային մասնակից հանդիսացող, հանրային շահը ներկայացնող հսկող դատախազին, ուստի կարծել, որ վերջինիս կողմից սեփական նախաձեռնությամբ կամ շահագրգիռ անձի միջնորդությամբ մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը, այդ թվում՝ վարչական հսկողությունը վերացնելը իրատեսական բնույթ է կրում, մեղմ ասած, չի համապատասխանում գործնականում առկա իրավիճակին:

Շատերը կարող են պնդել, որ Օրենսգրքի 15-րդ հոդվածի 2-րդ մասում ամրագրված դրույթի ուժով դատախազական հսկողությունը, ինչպես և հանրային այլ գործունեությունը քրեական վարույթի շրջանակներում իրականացվում է բացառապես իրավունքի շահից ելնելով, ուստի և համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցի փոփոխությունը կամ վերացումը հսկող դատախազի կողմից իրատեսական է: Մինչդեռ հարկ ենք համարում նշել, որ նախ՝ հսկող դատախազի կողմից նշված լիազորության իրականացման համար անհրաժեշտ «համապատասխան հիմքեր»-ը Օրենսգրքում նախատեսված չեն և ըստ էության գտնվում են հսկող դատախազի հայեցողության տիրույթում: Ավելին, դատավարական շահերի գնահատման տեսանկյունից դժվար է պատկերացնել այն սցենարը, որ հանրային շահ հետապնդող, մեղադրական դիրքորոշման հակվածությամբ հսկող դատախազն իր որոշմամբ կփոխի կամ կվերացնի դատարանի կողմից կիրառված խափանման միջոցը՝ վերացնելով մեղադրյալի իրավունքների սահմանափակումները:

Բացի վերը նշվածից, Օրենսգրքով նախատեսված չէ նաև հսկող դատախազի՝ Օրենսգրքի 117-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիման վրա կայացված որոշման բողոքարկման հնարավորություն: Եթե Ֆրանսիայի և ՌԴ քր. դատ. օր.-ը հնարավորություն են տալիս անձին վարչական հսկողության փոփոխման կամ վերացման վերաբերյալ հետաքննիչին/քննիչին միջնորդություն ներկայացնելուց հետո կայացված որոշումը բողոքարկելու դատական կարգով, ապա ՀՀ իրավակիրառ պրակտիկան զարգանում է այն ուղղությամբ, որ մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը փոխելու կամ վերացնելու միջնորդության արդյունքով հսկող դատախազի կայացրած որոշումը դատական բողոքարկման ենթակա չէ:

Այսպես, Օրենսգրքի 156-րդ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվում է, ի թիվս այլի, որ հսկող դատախազի վարութային ակտը ենթակա է բողոքարկման վերադաս դատախազին, իսկ վարույթի հանրային մասնակցի վարութային ակտը դատական կարգով կարող է բողոքարկվել բացառապես Օրենսգրքում ուղղակիորեն նախատեսված դեպքերում: Հաշվի առնելով ՀՀ դատախազության՝ որպես միասնական համակարգ

գործելու հանգամանքը (տե՛ս Դատախազության մասին ՀՀ օրենքի 1-ին հոդվածը), ինչպես նաև դատավարական շահերի վերաբերյալ նախորդիվ ներկայացված հիմնավորումները, ի սկզբանե բացառում ենք անձի իրավունքների սահմանափակումը չվերացնելու վերաբերյալ հսկող դատախազի որոշման գերատեսչական բողոքարկման իրական արդյունավետությունը:

Միաժամանակ, Օրենսգրքի 299-րդ հոդվածի 1-ին մասով, որով սահմանվում է մինչդատական ակտերի իրավաչափության դատական երաշխիքների շրջանակը, նախատեսված չէ Օրենսգրքի 117-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով հսկող դատախազի կողմից կայացված որոշման դատական բողոքարկման հնարավորություն: Ավելին, դատական պրակտիկան, ըստ էության, ընթանում է նշված հոդվածի հիմքով հսկող դատախազի որոշումների դեմ բերվող դատական բողոքները վարույթ չընդունելու ուղղությամբ նաև այն հիմնավորմամբ, որ հսկող դատախազի նշված որոշումը ենթակա չէ բողոքարկման նաև նույն հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով, քանզի հսկող դատախազի որոշման վիճարկումը դատաքննության ընթացքում անհնար չի լինելու և բողոքարկողին ակնհայտորեն չի զրկելու իր իրավաչափ շահերն արդյունավետ պաշտպանելու իրական հնարավորությունից:

Դժվար է համաձայնել իրավակիրառ պրակտիկայում ձևավորված նշված մոտեցման հետ, հաշվի առնելով, որ դատաքննության ընթացքում հսկող դատախազի նշված որոշման վիճարկումն, իրավամբ, հնարավոր չէ: Նախնական դատախազի փուլում դատարանի կողմից քննարկման ենթակա հարցերից է մեղադրյալի նկատմամբ խափանման միջոցի կիրառման հարցը (տե՛ս Օրենսգրքի 311-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետը), սակայն խափանման միջոցի կիրառման հարցի քննարկումը չի հանդիսանում հսկող դատախազի՝ Օրենսգրքի 117-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով կայացված որոշման վիճարկում, չի հանգեցնում նշված որոշման ոչ իրավաչափ լինելու հաստատման: Բացի այդ, հսկող դատախազի կողմից մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը չփոխելու կամ չվերացնելու վերաբերյալ ոչ իրավաչափ որոշումը, որը ենթակա չէ դատական բողոքարկման 299-րդ հոդվածով սահմանված կարգով, շարունակում է ուժի մեջ մնալ ամբողջ մինչդատական վարույթի ընթացքում՝ հանգեցնելով անձի իրավունքների շարունակական սահմանափակման, ուստի անգամ վարչական հսկողության հետագա վերացումը նախնական դատախազի փուլում խափանման միջոցի հարցը քննարկելիս անձին ակնհայտորեն զրկում է իր իրավաչափ շահերն արդյունավետ պաշտպանելու իրական հնարավորությունից:

Մինչդատական վարույթում դատարանի կողմից կիրառված խափանման միջոց վարչական հսկողության փոփոխման կամ վերացման խնդրանքով անմիջապես դատարան դիմելու իրավունքից անձը ևս զրկված է (նորմի տառացի մեկնաբանման

կանոնի կիրառման դեպքում), ինչին առավել մանրամասն կանդրադառնանք սույն աշխատության երկրորդ բաժնում:

Ողջ վերագրյալի լույսի ներքո արձանագրում ենք վարչական հսկողության պարբերաբար և արդյունավետ վերանայման, դրա նկատմամբ վերահսկողության լծակների բացակայությունը, ինչը հանգեցնում է անձի հիմնական իրավունքների սահմանափակման շարունակական պահպանման վիճարկման անհնարինության, այդ թվում՝ արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքի իրացման եղանակով: Իրավունքների պաշտպանության նպատակով անկախության և անկողմնակալության բարձր չափանիշներով օժտված մարմինն՝ դատարանին՝ դիմելու իրավունքը և հնարավորությունը, բոլոր դեպքերում, պետք է ապահովվի:

Խնդրի լուծում կարող է հանդիսանալ իրավակիրառ պրակտիկայի զարգացումը, Օրենսգրքի 299-րդ հոդվածի կարգավորումների այնպիսի մեկնաբանումը, ըստ որի՝ Օրենսգրքի 117-րդ հոդվածի 2-րդ մասի հիմքով հսկող դատախազի կողմից կայացված՝ մինչդատական վարույթում դատարանի կիրառած խափանման միջոցը չփոխելու կամ չվերացնելու մասին որոշումը ենթակա է բողոքարկման դատական կարգով: Մեկ այլ լուծում կարող է հանդիսանալ Օրենսգրքի 299-րդ հոդվածի 1-ին մասում հսկող դատախազի նշված որոշման բողոքարկման հնարավորության էքսպլիցիտ նախատեսումը:

Հաջորդիվ կանդրադառնանք սույն բաժնում քննարկված հարցերի հետ սերտորեն կապված ևս մեկ օրենսդրական կարգավորման, որի էության բացահայտումը և մեկնաբանումը կարող է լուծել ինչպես սույն բաժնում ներկայացված, այնպես էլ գործնականում հանդիպող այլ խնդիրներ:

2) Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածով սահմանված կարգով տնային կալանքը կամ վարչական հսկողությունը վերացնելու կամ դրանց փոխարեն այլ խափանման միջոց կիրառելու միջնորդություն ներկայացնելու իրավունքը

Օրենսգրքի 37-րդ գլխի կարգավորումները նվիրված են մինչդատական վարույթում խափանման միջոցների կիրառման դատական երաշխիքներին: Օրենսգրքի 284-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ դատարանի կողմից քննության են ենթակա.

- 1) վարչական հսկողությունը, տնային կալանքը կամ կալանքը որպես խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունը,
- 2) տնային կալանքի կամ կալանքի ժամկետը երկարաձգելու վերաբերյալ միջնորդությունը,
- 3) կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունը:

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ 1(122) 2026

Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածը վերնագրված է «Կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու միջնորդությունը և դրա քննությունը»:

Ըստ նշված հոդվածի 1-ին մասի՝ կալանավորված մեղադրյալը, նրա պաշտպանը կամ օրինական ներկայացուցիչն իրավունք ունեն միջնորդություն ներկայացնելու դատարան կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու մասին կալանքի ժամկետը լրանալուց ոչ ուշ, քան յոթ օր առաջ:

Վերը նշված նորմերի տառացի մեկնաբանումը *prima facie* (առաջին հայացքից) թույլ է տալիս կարծելու, թե մինչդատական վարույթում դատարանի կողմից քննության է ենթակա դատարանի որոշմամբ կիրառվող խափանման միջոցներից բացառապես կալանքը վերացնելու կամ դրա փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու վերաբերյալ միջնորդությունը: Եթե օրենսդրի կամքը լիներ նաև տնային կալանքը կամ վարչական հսկողությունը վերացնելու կամ դրանց փոխարեն մեկ այլ այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության քննության հնարավորությունը դատարանին վերապահելը, ապա ինչպես և Օրենսգրքի 284-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին և 2-րդ կետերում, հոդվածի 3-րդ կետում ևս հատուկ կնշվեր դրա մասին:

Մինչդեռ Օրենսգրքի համակարգային մեկնաբանման արդյունքում կարող ենք եզրակացնել, որ 289-րդ հոդվածով սահմանված կարգով քննության ենթակա է նաև մինչդատական վարույթում դատարանի կողմից կիրառված տնային կալանքը կամ վարչական հսկողությունը վերացնելու կամ փոփոխելու վերաբերյալ միջնորդությունը:

Այսպես, Օրենսգրքի 123-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ տնային կալանքի կիրառման կարգի, ժամկետների և բողոքարկման վրա տարածվում են կալանքի համար սույն օրենսգրքով սահմանված դրույթները: Վարչական հսկողության վերաբերյալ Օրենսգրքի 124-րդ հոդվածի 7-րդ մասը ևս կալանքի կիրառման կարգի և բողոքարկման համար Օրենսգրքով սահմանված դրույթները տարածում է վարչական հսկողության վրա:

Անհրաժեշտ է քննարկման առարկա դարձնել «կիրառման կարգ» եզրույթի սահմանները. Արդյո՞ք տվյալ դեպքում «կիրառման կարգ» ասելով հասկանում ենք մինչդատական վարույթում կալանքի, տնային կալանքի և վարչական հսկողության՝ քննիչի միջնորդության հիման վրա դատարանի որոշմամբ ընտրելու (կիրարկվելու) գործընթացը (նեղ մեկնաբանում), թե՞ խոսքը գնում է նշված խափանման միջոցների կիրարկման, դրանց վերանայման (չշփոթել բողոքարկման հետ) ընթացակարգերի մասին իրենց ամբողջության մեջ (լայն մեկնաբանում):

Հակված ենք «կիրառման կարգ» եզրույթի լայն մեկնաբանմանը, հետևյալ հիմնավորմամբ.

Նախ՝ Օրենսգրքի՝ մինչդատական վարույթի դատական երաշխիքների վերաբերյալ 9-րդ բաժնում գետեղված 37-րդ գլուխը կրում է «խափանման միջոցների կիրառման դատական երաշխիքները» վերտառությունը: Ստացվում է, որ նշված գլխի կարգավորումներն ամբողջությամբ վերաբերում են մինչդատական վարույթում դատարանի որոշմամբ խափանման միջոցների կիրառմանը: 37-րդ գլխի դրույթներով կարգավորվում են ոչ միայն քննիչի միջնորդության հիման վրա դատարանի կողմից կալանքի, տնային կալանքի կամ վարչական հսկողության կիրարկման հարցերը, այլ նաև անձի միջնորդության հիման վրա խափանման միջոցի իրավափոխության պայմանների փոփոխությանը հանգեցնող նոր էական փաստարկի ուժով խափանման միջոցի վերանայման (փոփոխման կամ վերացման) հարցերը:

Ավելին, օբյեկտիվ իրականության մեջ հնարավոր չէ պատկերացնել որևէ ողջամիտ մեկնաբանություն, որով կհիմնավորվի, որ անձը կարող է միջնորդությամբ դատարանի առջև վկայակոչել խափանման միջոցի փոփոխման կամ վերացման համար նոր էական հանգամանք բացառապես իր նկատմամբ կալանք կիրառված լինելու դեպքում:

Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածի 4-րդ մասի համաձայն՝ կալանքը վերացնելու կամ կալանքի փոխարեն այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու մասին միջնորդության քննության արդյունքում դատարանը որոշում է կայացնում միջնորդությունը մասնակի կամ ամբողջությամբ բավարարելու մասին, եթե հաստատում է Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ կամ 3-րդ մասով ամրագրված հանգամանքներից որևէ մեկի առկայությունը: Օրենսգրքի 288-րդ հոդվածի 2-րդ և 3-րդ մասերում սահմանված են այն դեպքերը, երբ կալանք, տնային կալանք կամ վարչական հսկողություն կիրառելու կամ կիրառված խափանման միջոցի ժամկետը երկարաձգելու քննիչի միջնորդության քննության արդյունքով դատարանը կայացնում է միջնորդությունը մերժելու կամ այն մասնակի բավարարելու մասին որոշում:

Այսինքն, դատարանը Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածի հիման վրա անձի միջնորդությունը կարող է բավարարել և կիրառված խափանման միջոցը կարող է փոփոխվել կամ վերացվել, եթե ի հայտ են եկել խափանման միջոցի կիրառման միջնորդությունն ի սկզբանե մերժելու (օրինակ, անձի նկատմամբ քրեական հետապնդումը բացառող հանգամանքի առկայությունը, մեղադրյալի կյանքին սպառնացող վտանգը և այն չեզոքացնելու հնարավորությունը չհիմնավորվելը) կամ ոչ ամբողջությամբ բավարարելու (օրինակ՝ մեղադրյալի օրինական վարքագիծը հնարավոր է ապահովել առավել մեղմ խափանման միջոցի կամ խափանման միջոցների համակցության կիրառմամբ) հիմքեր:

Որևէ տրամաբանական հիմնավորում չի կարող ներկայացվել առ այն, որ կալանավորված անձը կարող է Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածով սահմանված կարգով միջնորդություն ներկայացնել դատարան՝ միջնորդությամբ վկայակոչելով այնպիսի նոր և էական փաստարկ, որով, օրինակ, հերքվում է ի սկզբանե հաստատված հանցանքի հիմնավոր կասկածը, իսկ այն անձը, որի նկատմամբ նույն դատարանի կողմից տնային կալանք կամ վարչական հսկողություն է կիրառվել, նման միջնորդություն ներկայացնել չի կարող: Նշվածով անձը զրկվում է իր նկատմամբ դատարանի կողմից կիրառված խափանման միջոցի իրավաչափության պայմանները վիճարկող նոր և էական հանգամանքը անկախ և անկողմնակալ դատարանի առջև վկայակոչելու հնարավորությունից, իսկ դատարանը զրկվում է իր իսկ կողմից կիրառված խափանման միջոցի (որն, ի դեպ, քրեական վարույթի բոլոր փուլերում, դատարանի բացառիկ իրավասության տիրույթում է) շարունակական պահպանման իրավաչափության գնահատման հնարավորությունից:

Նման պայմաններում հարցի լուծումը հնարավոր է իրավակիրառման երկու եղանակներով.

1) Եթե ընդունելի ենք համարում «կիրառման կարգ» եզրույթի լայն մեկնաբանումը և դրա տակ ներառում ենք նաև Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածի հիմքով ներկայացվող միջնորդությունը և դրա քննությունը, ապա Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածը ենթակա է *extra legem* կիրառման՝ Օրենսգրքի 123-րդ հոդվածի 5-րդ մասի և 124-րդ հոդվածի 7-րդ մասի հաշվառմամբ (կալանքի կիրառման կարգը տնային կալանքի և վարչական հսկողության վրա տարածելով) 289-րդ հոդվածում առկա օրենսդրական բացը օրենքի անալոգիայով լրացնելու միջոցով համապատասխան հիմքերի առկայության դեպքում քննության առարկա դարձնելով ոչ միայն կալանքը, այլև տնային կալանքը և վարչական հսկողությունը փոփոխելու/վերացնելու միջնորդությունները:

2) Եթե «կիրառման կարգ» եզրույթը մեկնաբանում ենք նեղ, խափանման միջոցը քննիչի միջնորդության հիման վրա դատարանի որոշմամբ ընտրվելու (կիրարկվելու) իմաստով, ապա Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածը (կամ դրա այնպիսի մեկնաբանումը), որով բացառվում է տնային կալանքը կամ վարչական հսկողությունը կրող անձի կողմից վերը նշված հանգամանքների վկայակոչմամբ խափանման միջոցի փոփոխման կամ վերացման միջնորդությունը դատարանի կողմից քննվելու հնարավորությունը, աղաղակող անտրամաբանական է և անարդար: Դատարանները պետք է հիմք ընդունեն *contra legem* իրավունքի զարգացման դասական դոկտրինը (օրինականության սկզբունքից թույլատրելի բացառությունը)՝ հակադրվելով Օրենսգրքի 289-րդ հոդվածի տառացի տեքստին և գործեն իրավունքի գերակայության, արդարության սկզբունքների հիման վրա՝ այդ սկզբունքներից բխեցնելով վերը նշված

հանգամանքներում տնային կալանքի կամ վարչական հսկողության վերացման կամ փոփոխման միջնորդության քննության հնարավորությունը¹:

Նշվածը կարևորում ենք նաև հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռման տեսանկյունից, քանզի եթե վարույթի հանրային մասնակիցը կարող է տնային կալանքի կամ վարչական հսկողության պայմանները խախտած մեղադրյալի նկատմամբ առավել պիտանի (խիստ) խափանման միջոցի կիրառման միջնորդություն ներկայացնել դատարան, ապա մեղադրյալն էլ պետք է իր նկատմամբ կիրառված տնային կալանքի կամ վարչական հսկողության իրավաչափության պայմանների փոփոխության, խափանման միջոցի վերացման կամ փոփոխման վերաբերյալ նոր և էական փաստարկների հիմքով դատարան միջնորդություն ներկայացնելու իրավունք ունենա:

Հավելենք, որ իրավակիրառ պրակտիկայում արդեն իսկ արձանագրվել են «կիրառման կարգ» եզրույթի լայն մեկնաբանման հիման վրա անձի նկատմամբ կիրառված տնային կալանքի վերացման կամ դրա փոխարեն մեկ այլ այլընտրանքային խափանման միջոց կիրառելու միջնորդության վարույթի հարցուցման դեպքեր:

Նշվածը պետք է իրացվի նաև վարչական հսկողության դեպքում, մինչդեռ սույն հոդվածի կազմման ժամանակահատվածում արձանագրվել է հակառակ մոտեցումը՝ միջնորդության հիման վրա վարույթի հարցում մերժումը այն հիմնավորմամբ, որ նման միջնորդություն կարող է ներկայացվել միայն կալանավորված մեղադրյալի առկայության պայմաններում:

Ամփոփում

Ամփոփելով սույն աշխատության շրջանակներում կատարված վերլուծության արդյունքները՝ գտնում ենք, որ տնային կալանք և վարչական հսկողություն խափանման միջոցների վերաբերյալ անհրաժեշտ են մի շարք օրենսդրական բարեփոխումներ՝ ուղղված անձանց իրավունքների սահմանափակման հավելյալ երաշխիքների նախատեսմանը: Պետք է սահմանվեն վարչական հսկողության առավելագույն ժամկետներ, ազատության սահմանափակման ժամանակահատվածի՝ կալանքի/պատժի ժամկետին հաշվակցման կանոններ, վարչական հսկողության և տնային կալանքի իրավաչափության ստուգման արդյունավետ ընթացակարգեր: Նշվածը հնարավոր է ապահովել նաև առկա օրենսդրական կարգավորումների՝ իրավունքի շահից բխող մեկնաբանմամբ և գործնականում կիրառմամբ:

¹ **Ղամբարյան Ա.Ս.**, *Իրավաբանական* և *contra legem* իրավունքի զարգացումը: Սահմանադրական դատարանի տեղեկագիր 2(114)2024: Երևան, 2024, 38 էջ:

Օգտագործված նորմատիվ իրավական ակտերի, դատական ակտերի և գրականության ցանկ

1. ՀՀ Սահմանադրություն, 22.12.2015 թ. ուժի մեջ մտած խմբագրությամբ:
2. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 01.07.1998 թ. ընդունված, 01.07.2022թ. ուժը կորցրած:
3. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք, 30.06.2021 թ. ընդունված:
4. Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին ՀՀ օրենք, 21.03.2018 թ. ընդունված:
5. Ֆրանսիայի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգիրք, 2026 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ խմբագրություն:
6. Ռուսաստանի Դաշնության քրեական դատավարության օրենսգիրք, 2026 թվականի փետրվարի 28-ի դրությամբ խմբագրություն:
7. Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիա, ընդունված 1950 թվականի նոյեմբերի 4-ին:
8. Քաղաքացիական և քաղաքական իրավունքների միջազգային դաշնագիր, ընդունված 1966 թվականի դեկտեմբերի 16-ին:
9. Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի որոշումներ՝ *Guzzardi v. Italy, 1980; H.M. v. Switzerland, 2002; H.L. v. the United Kingdom, 2004; Storck v. Germany, 2005; M.A. v. Cyprus, 2013*:
10. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 10 մարտի 2016 թ. ՍԴՈ-1257 որոշում:
11. ՀՀ Սահմանադրական դատարանի՝ 18 հունիսի 2020 թ. ՍԴՈ-1546 որոշում:
12. Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քրեական դատարանի՝ թիվ ԵԴ1/4188/01/25 գործով 04.12.2025 թվականին կայացված դատավճիռ:
13. Cour de cassation - Chambre criminelle 21 février 2023 / n° 22-86.760.
14. Постановление Конституционного Суда РФ от 17.06.2021 г. N 29-П “По делу о проверке конституционности положений статей 106, 110 и 389.2 Уголовно-процессуального кодекса Российской Федерации”.
15. **Ղամբարյան Ա.Ս.**, Իրավաբանական և contra legem իրավունքի զարգացումը: Սահմանադրական դատարան տեղեկագիր 2(114)2024: Երևան, 2024, 38 էջ:
16. **Маликова Н.В.** Запрет определенных действий: новое в российском уголовно-процессуальном законодательстве. // Вестник Калининградского филиала Санкт-Петербургского университета МВД России. 2018, № 4 (54).
17. **Михайлина Ю.В.** Запрет определенных действий как мера пресечения. Вестник экономической безопасности. 2019, № 4.

18. **Чернова С.С.** Новая мера пресечения в уголовно-процессуальном законодательстве Российской Федерации. Юридическая наука и правоохранительная практика. 2018, № 3 (45).
19. **Bochorishvili T., Takalandze B., Prezanti A.**, Preventive Measure Usage Standards. Georgian Young Lawyers' Association, Tbilisi, 2020, 76 p.

НЕКОТОРЫЕ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, СВЯЗАННЫЕ С МЕРАМИ ПРЕСЕЧЕНИЯ В ВИДЕ ДОМАШНЕГО АРЕСТА И ЗАПРЕТА ОПРЕДЕЛЕННЫХ ДЕЙСТВИЙ

Аннотация

Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения, принятый 30.06.2021 года (далее также – Кодекс), впервые предусмотрел домашний арест и запрет определенных действий в качестве альтернативных мер пресечения. Несмотря на то что Кодекс содержит отдельные положения и статьи, регулирующие каждую из указанных мер, на практике возникают ситуации, регулирование которых Кодекс не содержит либо устанавливает его неоднозначно.

Указанное обстоятельство обусловлено прежде всего тем, что меры пресечения в виде домашнего ареста и запрета определенных действий были закреплены в Кодексе впервые, тогда как Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения, принятый 01.07.1998 года и утративший силу 01.07.2022 года (далее – прежний Кодекс), не предусматривал указанных альтернативных мер пресечения. В условиях введенных впервые мер пресечения закономерно возникновение вопросов, связанных с их практическим применением, а также выявление законодательных пробелов и проблем.

В рамках настоящего исследования выявляются отдельные проблемы, связанные с указанными мерами пресечения, проявившиеся в правоприменительной практике, и предпринимается попытка предложить возможные ответы и решения посредством применения сравнительно-правового, системного и логического методов толкования права. Рассматриваются вопросы отсутствия ограниченности запрета определенных действий конкретными сроками, отсутствия эффективных механизмов контроля правомерности, а также законодательные основания и практические подходы к подаче ходатайства в суд при наличии новых и существенных доводов, оспаривающих законность применения домашнего ареста и запрета определенных действий.

Ключевые слова: мера пресечения, домашний арест, запрет определенных действий, судебная защита, эффективный контроль, принцип соразмерности.

CERTAIN CURRENT ISSUES CONCERNING PREVENTIVE MEASURES IN THE FORM OF HOUSE ARREST AND ADMINISTRATIVE (JUDICIAL) SUPERVISION

Annotation

The Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, adopted on 30 June 2021 (hereinafter also referred to as the Code), for the first time introduced house arrest and administrative/judicial supervision (contrôle judiciaire) as alternative preventive measures. Although the Code contains separate provisions and articles regulating each of these measures, in practice, situations arise for which the Code provides no regulation or regulates ambiguously.

This is primarily due to the fact that preventive measures in the form of house arrest and administrative/judicial supervision were introduced for the first time in the Code, whereas the Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia, adopted on 1 July 1998 and repealed as of 1 July 2022 (hereinafter - the Former Code) did not provide for such alternative preventive measures. In the context of newly introduced preventive measures, it is natural that issues relating to their practical application may arise, as well as legislative gaps and deficiencies become apparent.

Within the framework of this study, certain issues related to the aforementioned preventive measures that have emerged in law-enforcement practice are identified, and an attempt is made to propose possible answers and solutions through the application of comparative-legal, systemic, and logical methods of legal interpretation. The study examines the absence of statutory time limits for administrative/judicial supervision, the lack of effective mechanisms for supervising the legality of the measures, as well as the legislative grounds and practical approaches for filing a motion with the court on the basis of new and substantial arguments challenging the lawfulness of house arrest and administrative/judicial supervision.

Keywords: preventive measure, house arrest, administrative/judicial supervision, judicial protection, effective supervision, principle of proportionality.

Հոդվածը հանձնված է խմբագրություն 03.02.2026 թ., տրվել է գրախոսության 03.02.2026 թ., ընդունվել է տպագրության 20.02.2026 թ.: